

Коренюк Людмила Володимирівна,
к.е.н., доцент кафедри фінансів та економічної безпеки
Державного університету науки і технологій, Дніпро, Україна,
e-mail: lusikorenyuk@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-3187-3288

ВИТРАТИ НА ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ У ВИМІРІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Korenyuk Liudmila Volodymyrivna,
Candidate of Economics,
Associate Professor of the Department of Finance and Economic Security
State University of Science and Technology,
Dnipro, Ukraine,
e-mail: lusikorenyuk@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-3187-3288

THE COSTS OF PENSION INSURANCE IN UKRAINE IN TERMS OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE STATE

Анотація. У статті досліджено витрати на пенсійне страхування в Україні у вимірі соціальної відповідальності держави. Використано традиційні способи і прийоми економічного аналізу господарської діяльності: системний аналіз (для деталізації та розчленування об'єкта дослідження на окремі складові); синтез (з метою узагальнення різних аспектів аналізу витрат за напрямками), аналітичні розрахунки (з метою обчислення необхідних показників); порівняння (з метою співставлення рядів динаміки); групування (з метою визначення залежності між показниками); середніх і відносних величин при аналізі витрат бюджетної установи. Здійснено аналіз стану пенсійного страхування в Україні за 2017-2023 рр. Доведено, що реформування пенсійної системи вже починає давати свої позитивні результати, однак, вона і надалі залишається недостатньо ефективною, оскільки значно обтяжує Державний бюджет країни. Акцентовано, що діюча в Україні пенсійна система не відрізняється соціальною справедливістю. Визначено, що існує порушення самих принципів страхування, що провокує виникнення безлічі пільг для певної категорії пенсіонерів, у той час як для основної їх маси розмір пенсійних виплат і надалі залишається на низькому рівні. Обґрунтовано, що не менш важливою проблемою залишається співвідношення кількості працюючих осіб та пенсіонерів. Так, для ефективного функціонування пенсійної системи дане співвідношення має дорівнювати 3:1, однак на одного пенсіонера в середньому припадає одна працююча особа. Аргументовано, що держава має здійснювати відповідні заходи у таких напрямках: підвищення ефективності солідарної пенсійної системи; підготовка плідного підґрунтя для остаточного впровадження та використання накопичувальної системи пенсійного забезпечення; подолання фінансової залежності Пенсійного фонду України від Державного бюджету.

Ключові слова: пенсійна система, соціальна справедливість, заробітна плата, робоча сила, непрацездатна особа.

Abstract. The article examines the costs of pension insurance in Ukraine in terms of the social responsibility of the state. Traditional methods and techniques of economic analysis of economic activity are used: system analysis (for detailing and dismemberment of the research object into separate components); synthesis (for the purpose of summarizing various aspects of cost analysis by direction), analytical calculations (for the purpose of calculating the necessary indicators); comparison (in order to compare series of dynamics); grouping (in order to determine the dependence

between indicators); average and relative values when analyzing the costs of a budget institution. An analysis of the state of pension insurance in Ukraine for 2017-2023 has been carried out. It has been proven that the reform of the pension system is already beginning to produce positive results, however, it continues to be insufficiently effective, as it significantly burdens the state budget of the country. It is emphasized that the pension system operating in Ukraine does not differ in social justice. It was determined that there is a violation of the very principles of insurance, which provokes the emergence of many benefits for a certain category of pensioners, while for the bulk of them, the amount of pension payments remains at a low level. It is substantiated that the ratio of the number of working persons and pensioners remains an equally important problem. So, for the pension system to function effectively, this ratio should be equal to 3:1, but on average there is one working person for one pensioner. It is argued that the state should take appropriate measures in the following directions: increasing the efficiency of the solidarity pension system; preparation of fertile ground for the final implementation and use of the accumulative pension system; overcoming the financial dependence of the Pension Fund of Ukraine on the State Budget.

Key words: pension system, social justice, wages, workforce, disabled person.

JEL codes: E44, G10, G15, G20, O33.

Постановка проблеми. Вітчизняна пенсійна система та її реформування — це одна з найскладніших і найважливіших соціально-економічних проблем, що ставиться перед державою на сучасному етапі. Така ситуація була викликана через недостатню ефективність наявної пенсійної системи, заснованої на принципах солідарності.

Соціальний захист громадян України є першочерговою функцією держави, тому даний процес має вирізнятися ефективністю та спроможністю подолати будь-які кризотворчі фактори. Поставлена задача вважається виконаною з боку держави лише в тому випадку, якщо люди похилого віку є забезпеченими пенсійними виплатами у достатньому розмірі, а працездатне населення впевнено у завтрашньому дні. Однак, перш ніж розпочинати процес реформування, необхідно суттєво підвищити рівень заробітної плати та встановити обґрунтовані пропозиції й співвідношення в системі трудових відносин. Через це, наведена проблема не може розглядатися у вузькому аспекті, оскільки розмір оплати праці — це джерело, яке забезпечує не тільки можливість існувати особам, що нині працюють, а й пенсіонерам, що отримують свій дохід з огляду на сплачені у минулому страхові внески.

З огляду на зазначені проблемні зони, варто приділити особливу увагу необхідності існування обґрунтованих співвідношень трудових затрат та заробітних плат, заробітних плат і пенсій, страхових внесків і соціальних виплат. З наближенням виокремлених співвідношень до оптимального значення, відбуватиметься процес розвитку та підвищення соціальної орієнтованості суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні засади формування, проблемні аспекти функціонування та подальшого розвитку пенсійної системи розкриті в працях багатьох науковців.

Крушинська А. та Кравець І. запропонували рекомендації щодо реформування системи пенсійного забезпечення в Україні; обґрунтували напрями державної підтримки третього рівня пенсійної системи, а саме накопичувального страхування життя та його позитивний вплив на економічні процеси в Україні,

зниження соціальної напруги та опосередковане скорочення бюджетних виплат соціально вразливим категоріям населення [1].

Забуранна Л. В., Шубенко І. А. та Годнюк І. В. зазначили, що селективний ризик та ризик мінливості фінансового ринку тісно пов'язані із тенденціями функціонування фінансового ринку і, за несприятливих умов, можуть проявитися у інвестиційній складовій пенсійних заощаджень [2]. У сукупності вказані ризики зумовлюють відсутність кардинальних кроків у процесі реформування сучасної пенсійної системи [2]. У разі запровадження накопичувального рівня пенсійного забезпечення варто передбачити систему запобігання ризикам знецінення пенсійних заощаджень і селективним ризикам [2].

Козак Т.М. довела, що існування державних інституцій з функціями адміністрування у накопичувальних системах пенсійного забезпечення є умовою успішного розвитку таких систем у провідних країнах світу [3]. Обґрунтовано необхідність створення сучасних системи інформаційно-технічного забезпечення та впровадження сучасних технологій у пенсійну систему України [3].

Гаврилюк В. зазначила, що незважаючи на позитивну динаміку недержавних пенсійних фондів, їх частка залишається мізерною у порівнянні із бюджетом Пенсійного фонду України що в значній мірі не позначиться на формуванні фінансових ресурсів пенсійної системи [4]. Зроблено висновок про необхідність проведення заходів направлених на створення інфраструктури для введення в дію другого рівня пенсійної системи, який дасть змогу кардинально знизити навантаження на бюджет держави [4].

Кулініч Т. В., Жайворонок І. Р. зосередили увагу навколо таких важливих проблем і завдань регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів (далі — НПФ), як бажана зміна організаційно-законодавчого забезпечення їх розвитку, що має підвищити забезпечити ефективність та надати прозорість процесу функціонування цих фондів, пошук оптимальної конструкції пенсійної накопичувальної складової системи, зокрема щодо формування завдань та обґрунтування її вдосконалення [5].

Методика дослідження. Теоретичною й методичною основою дослідження є наукові методи, які ґрунтуються на діалектичному методі пізнання та об'єктивних законах економіки. У процесі виконання роботи були використані традиційні способи і прийоми економічного аналізу господарської діяльності: системний аналіз (для деталізації та розчленування об'єкта дослідження на окремі складові); синтез (з метою узагальнення різних аспектів аналізу витрат за напрямками), аналітичні розрахунки (з метою обчислення необхідних показників); порівняння (з метою співставлення рядів динаміки); групування (з метою визначення залежності між показниками); середніх та відносних величин при аналізі витрат бюджетної установи.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Накопичення в часі невирішених проблемних аспектів функціонування пенсійної системи в Україні, насамперед державного Пенсійного фонду, спонукає науковців розробляти ефективне реформування цієї системи. Держава не здатна на період воєнного стану в Україні самостійно виконувати свої обов'язки соціального гаранта мало захищеного населення, особливо осіб, які втратили працездатність.

Метою статті є дослідження витрат на пенсійне страхування в Україні у вимірі соціальної відповідальності держави.

Виклад основного матеріалу. Вартість робочої сили безпосередньо впливає на розмір пенсій, які, в свою чергу, виступають віддзеркаленням рівня життя людей похилого віку. Ринкові відносини провокують виникнення залежності між матеріальним станом пенсіонера та можливістю придбавати товари та послуги. Тому найважливіший параметр, що відображає рівень життя осіб похилого віку, — це рівень їх доходів, основну частину яких, як правило, становить розмір пенсії співвіднесений до рівня цін на споживчі товари та послуги. Саме це співвідношення показує, чи здатен пенсіонер задовольнити свої основні потреби.

Проведемо аналіз співвідношення розмірів заробітних плат і пенсій в Україні за останні шість років, результати подано на рис. 1.

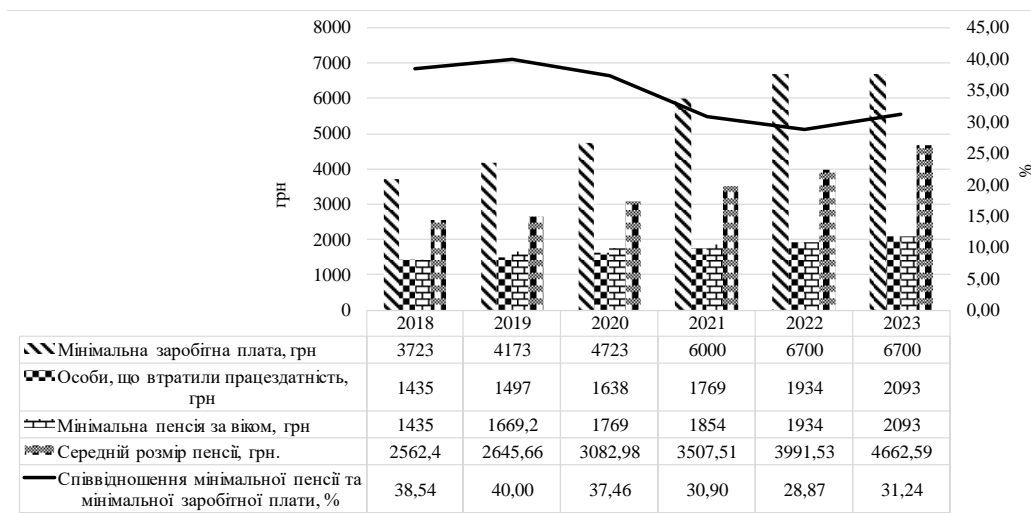

Рис. 1. Аналіз співвідношення розмірів заробітних плат і пенсій за віком в Україні за 2018–2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [6,7,8].

Проаналізувавши дані, наведені на рис. 1, можна зробити висновок, що мінімальний розмір пенсії за весь досліджуваний період був не меншим від прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, отже, ця законодавча норма виконується. Однак, саме співвідношення між мінімальною заробітною платою та пенсією становило 100 %, у 2022–2023 рр., коли пенсіонери були забезпечені у тій самій мірі, що й працездатне населення.

Після 2019 року позитивна динаміка змінила свій напрямок, при цьому відхилення спостерігається достатньо різке. У порівнянні із 2019 роком, у 2023 році співвідношення зменшилося на 31,24 %. Така ситуація пояснюється тим, що приріст мінімальної заробітної плати був набагато більшим ніж приріст розміру мінімальної пенсії.

Розглянуте на рис. 1 співвідношення може досягти свого максимального значення лише в тому випадку, якщо один пенсіонер буде прирівнюватися до не менш як 2,5–3 працівників, що сплачують страхові внески. На сучасному етапі в Україні на одну особу похилого віку припадає дещо більше однієї особи працездатного віку. Така ситуація однозначно свідчить про погіршення рівня соціаль-

ної захищеності найбільш вразливих верств населення. Переконатися у цьому можна проаналізувавши дані, наведені у табл. 1.

Таблиця 1

**СПІВВІДНОШЕННЯ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПРАЦЕЗДАТНОГО НАСЕЛЕННЯ
І ПЕНСІОНЕРІВ В УКРАЇНІ ЗА 2017–2022 рр.**

№ з/п	Показники	Роки					
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
1.	Загальна чисельність населення України, млн осіб	42,584	42,386	42,153	41,902	41,588	41,167
2.	Чисельність зайнятого населення, млн осіб	15,495	15,27	15,894	15,244	14,957	-*
3.	Чисельність пенсіонерів, млн. осіб	11,956	11,725	11,470	11,334	11,130	10,841
4.	Частка пенсіонерів у загальній кількості населення, %	28,08	27,66	27,21	27,05	26,76	26,33
5.	Співвідношення чисельності працездатного населення і пенсіонерів, коефіцієнт	1,30	1,30	1,39	1,34	1,34	-

Джерело: складено автором на основі [9, 10, 11].

Примітка: * дані відсутні.

Кількісні показники наведені станом на 1 січня кожного року.

Проаналізувавши дані, наведені у табл. 1, можна виокремити три основні тенденції, що є характерними для України на сучасному етапі її розвитку. По-перше, загальна чисельність населення України продовжує неухильно зменшуватися, навіть попри існування функціонуючої соціальної програми, що покликана підтримувати материнство. Так, впродовж досліджуваного періоду цей показник зменшився на 3,16 млн осіб, або на 7,48 %. Така ситуація була спровокована демографічними процесами. Разом з тим, чисельність пенсіонерів також проявляє негативну тенденцію: за період, що аналізується, вона скоротилася на 1,91 млн осіб або на 14,03 %.

По-друге, частка пенсіонерів у загальній чисельності населення України починаючи з 1980 р. та закінчуючи 2005 р. неухильно збільшувалася, що свідчило про існування у суспільстві так званого процесу «старіння нації», однак, аналізуючи дані останнього десятиліття, даний показник стабілізувався на рівні 30 %. Щоправда така позначка і надалі залишається критичною, що викликає необхідність впровадження державою відповідних соціальних програм, оскільки наразі розмір пенсії більшості пенсіонерів не відповідає ринковим реаліям.

По-третє, співвідношення чисельності пенсіонерів до чисельності працездатного населення дорівнює, в середньому, 1:1,3, тобто, на одного пенсіонера припадає трохи більше однієї працюючої та сплачуючої страхові внески особи. Такий показник однозначно є далеким від оптимального, в результаті чого держава не має змогу забезпечити всіх пенсіонерів необхідним розміром страхових виплат.

З метою стабілізації та покращення даної ситуації і було запроваджено накопичувальну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та систему недержавного пенсійного забезпечення [12–15]. Оскільки забезпе-

чення пенсіонерів через солідарну систему передбачало здійснення тільки мінімальних виплат, а вони становили приблизно 30–35 % від розміру середнього доходу пенсіонера, що він його отримував до виходу на пенсію. Тому такі нововведення стануть реальним розв'язок складної ситуації, що не дає змоги Україні розвиватися. Щоправда, не можна не звернути увагу на присутність позитивної динаміки щодо даного показника, адже за останні три роки він зріс на 5,02 %.

Висновки. Підсумовуючи варто відмітити, що реформування пенсійної системи України вже починає давати свої позитивні результати, однак, вона і надалі залишається недостатньо ефективною, оскільки значно обтяжує Державний бюджет країни. До того ж вона не відрізняється соціальною справедливістю, бо існує місце порушенням самих принципів страхування, що провокує виникнення безлічі пільг, що застосовуються до певної категорії осіб, у той час як для основної маси найбільш незахищеної верстви населення розмір пенсійних виплат і надалі залишається на низькому рівні.

З метою поліпшення ситуації, що склалася, держава має здійснювати відповідні заходи у таких напрямках: підвищення ефективності солідарної пенсійної системи; підготовка плідного підґрунтя для остаточного впровадження та використання накопичувальної системи пенсійного забезпечення; подолання фінансової залежності Пенсійного фонду України від Державного бюджету, що дозволить цьому органу розпоряджатися необхідним обсягом фінансових ресурсів для забезпечення всіх пенсіонерів грошовими соціальними виплатами враховуючи вітчизняні реалії та світові стандарти.

Література

1. Крушинська А., Кравець І. Недержавне пенсійне страхування як перспективний напрям соціальної політики України. *Університетські наукові записки*. 2022. № 1-2. С. 85–86.
2. Забуранна Л. В., Шубенко І. А., Годнюк І. В. Реальні та гіпотетичні ризики майбутнього накопичувального рівня пенсійного страхування в Україні. *Наукові горизонти*. 2020. № 8 (93). С. 13–20.
3. Козак Т. М. Напрями інтеграції системи пенсійного забезпечення України до європейської та світової пенсійної системи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 4. С. 116–121.
4. Гаврилук В. До питання формування сучасної пенсійної системи України в умовах глобальних викликів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2481> (дата звернення: 05.03.2024).
5. Кулініч Т. В., Жайворонок І. Р. Тенденції розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 72–76.
6. Мінімальна зарплата в Україні з 2000 по 2024 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
7. Прожитковий мінімум в Україні по соціальним та демографічним групам з 2000 по 2024 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> (дата звернення: 05.03.2024).
8. Дані про середній розмір пенсійної виплати. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmir-pensijnoyi-vyplaty/> (дата звернення: 05.03.2024).
9. Чисельність населення України з 1990 по 2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (дата звернення: 05.03.2024).

10. Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2021 pp. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2019/> (дата звернення: 05.03.2024).
11. Середній розмір місячної пенсії та кількість пенсіонерів (за даними Пенсійного фонду). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html (дата звернення: 05.03.2024).
12. Jumaniyazov I. T., Haydarov A. The importance of social insurance in social protection. *Science and Education*. 2023. 4(1). P. 1033–1043.
13. Giesecke O., Rauh J. Trends in state and local pension funds. *Annual Review of Financial Economics*. 2023. 15. P. 221–238.
14. Miti J.J., Perkio M., Metteri A., Atkins S. Factors associated with willingness to pay for health insurance and pension scheme among informal economy workers in low-and middle-income countries: a systematic review. *International Journal of Social Economics*. 2021. 48(1). P. 17–37.
15. Chen D.H.J., Beetsma R.M.W.J., Van Wijnbergen, S.J.G. Unhedgeable inflation risk within pension schemes. *Insurance: Mathematics and Economics*. 2020. P. 7–24.

References

1. Krushinska A., Kravets I. (2022). Nderzhavne pensiine strakhuvannia yak perspektivnyi napriam sotsialnoi polityky Ukrainy [Non-state pension insurance as a perspective direction of social policy of Ukraine]. *Universytetski naukovi zapysky — University scientific notes*, no. 1–2, pp. 85–86. [in Ukrainian]
2. Zaburanna L. V., Shubenko I. A., Godniuk I. V. (2020). Realni ta hipotetychni ryzyky maibutnoho nakopychualnoho rivnia pensiinoho strakhuvannia v Ukraini [Real and hypothetical risks of the future accumulative level of pension insurance in Ukraine]. *Naukovi horyzonty — Scientific horizons*, no. 8 (93), pp. 13–20. [in Ukrainian]
3. Kozak T.M. (2021). Napriamy intehratsii systemy pensiinoho zabezpechennia Ukrainy do yevropeiskoi ta svitovoi pensiinoi systemy [Directions of integration of the pension system of Ukraine into the European and world pension system]. *Investytsii: praktyka ta dosvid — Investments: practice and experience*, no. 4, pp. 116–121. [in Ukrainian]
4. Gavrilyuk V. (2023). Do pytannia formuvannia suchasnoi pensiinoi systemy Ukrainy v umovakh hlobalnykh vyklykiv [To the question of the formation of a modern pension system of Ukraine in the conditions of global challenges]. *Ekonomika ta suspilstvo — Economy and society*, no. 51. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2481> [in Ukrainian]
5. Kulinich T. V., Zhaivoronok I. R. (2020). Tendentsii rozvytku nederzhavnykh pensiinykh fondiv v Ukraini [Trends in the development of non-state pension funds in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava — Economy and the state*, no. 12, pp. 72–76. [in Ukrainian]
6. Minimum salary in Ukraine from 2000 to 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> [in Ukrainian]
7. Living wage in Ukraine by social and demographic groups from 2000 to 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> [in Ukrainian]
8. Data on the average amount of the pension payment. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmir-pensijnoyi-vyplaty/> [in Ukrainian]
9. Population of Ukraine from 1990 to 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> [in Ukrainian]
10. Unemployment rate in Ukraine from 2000 to 2021. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2019/> [in Ukrainian]
11. Average monthly pension and number of pensioners (according to the Pension Fund). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html [in Ukrainian]

12. Jumaniyazov I. T., Xaydarov A. (2023). The importance of social insurance in social protection. *Science and Education*, no. 4(1), pp. 1033–1043.

13. Giesecke O., Rauh J. (2023). Trends in state and local pension funds. *Annual Review of Financial Economics*, no. 15, pp. 221–238.

14. Miti J. J., Perkio M., Metteri A., Atkins S. (2021). Factors associated with willingness to pay for health insurance and pension scheme among informal economy workers in low-and middle-income countries: a systematic review. *International Journal of Social Economics*, no. 48(1), pp. 17–37.

15. Chen D.H.J., Beetsma R.M.W.J., Van Wijnbergen, S.J.G. (2020). Unhedgable inflation risk within pension schemes. *Insurance: Mathematics and Economics*, pp. 7–24.

DOI 10.33111/vz_kneu.35.24.02.07.047.053

УДК 339.9:504:004

Максимова Ірина І.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин,
Державний університет економіки і технологій
вул. Медична, 16, Кривий Ріг, Україна
e-mail: maksimova_ii@kneu.dp.ua
ORCID: 0000-0001-9754-0414

Петрішина Тетяна О.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри управління бізнесом,
Державний університет економіки і технологій
вул. Медична, 16, Кривий Ріг, Україна
e-mail: petrishina_to@duet.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7772-5793

Бай Олександр В.

аспірант спеціальності 051 «Економіка»,
Державний університет економіки і технологій
вул. Медична, 16, Кривий Ріг, Україна
e-mail: bai_ov_23546@kneu.dp.ua
ORCID: 0009-0006-8003-8739

ЕКО-ВІЗІЯ БІЗНЕСУ: КЛІМАТИЧНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ З ПОЗИЦІЙ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ТА ЗЕЛЕНОГО МАРКЕТИНГУ

Maksymova Iryna I.

PhD in Economics, Associate Professor,
Head of the Department of International Relations
State University of Economics and Technology
16, Medychna str., Kryvyi Rih, Ukraine
e-mail: maksimova_ii@kneu.dp.ua
ORCID: 0000-0001-9754-0414

Petrishyna Tetiana O.

PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Business
Management
State University of Economics and Technology
16, Medychna str., Kryvyi Rih, Ukraine
e-mail: petrishina_to@duet.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7772-5793